

INTERVJU Jedan od najvećih promotora nezavisne hrvatske kazališne kulturne scene

Razgovarala:
GEA VLAHOVIĆ

Sašu Božića poznajemo kao jednog od najzanimljivijih suvremenih hrvatskih kazališnih redatelja, dramaturga, koreografa i plesnih umjetnika, kompletnu autorsku ličnost koja se u svojim komadima bavi seciranjem problema suvremenosti - često na rubu intimnog i javnog, fantazma i stvarnosti - transponirajući ih u realitet specifične kazališne igre koja se pod njegovim prstima pretvara u poetski oblikovanu dramsku igru u kombinaciji s fizičkim teatrom i suvremenim plesom. Nakon niza ostvarenih samostalnih i kolaboracijskih umjetničkih projekata i režija, Božić je upravo u Zagrebu postavio dvije nove predstave, "Bolji život", koja je premijeru imala 11. listopada u Teatru &TD, i "Gulliver" po romanu Jonathana Swifta krajem rujna u Gradskom kazalištu Žar ptici. Umjetnik koji sebe naziva redateljem autorskog teatra koji nastaje iz glumačkih improvizacija, koji kanonska djela klasične literature shvaća kao polje eksperimentiranja s kazališnim procedurama, a teatar doživljava kao mjesto neprekidnih preispitivanja i polemiziranja, Božić je jedan od najvećih promotora nezavisne hrvatske kazališne kulturne scene, kao jednog od temeljnih posrednika društvenoga napretka. Stoga razgovor počinjemo gotovo esejistički, problematizirajući upravo pitanje smjera u kojemu je hrvatsku kazališnu kulturu zavitala centrifugalna sila koja je zagrebački Studentski centar osiromašila za praktički kompletnu studentsku kazališnu produkciju.

Express: Polazimo li od toga da su estetika i ljepota izvedbenih umjetnosti dio subjektivnog iskustva - u kontekstu aktualnog prelijevanja desničarskog populizma iz političke arene na teatar - tu u prvom redu mislim na smjenu Nataše Rajković koja praktički znači ukidanje Kulture promjene SC-a - kad govorimo o kazalištu kao obliku umjetnosti, nalazi li se hrvatski teatar na samrtnoj postelji?

Mislim da se svakako nalazi na prekretnici, da je jedna velika faza sigurno završila. Kad govorimo o Kulturi promjene, zastrašujuće je da, umjesto da zaživi u nekim drugim institucijama, ona sad biva zapravo zatvorena. To ne znači da kulture kao djelatnosti u Studentskom centru neće biti, međutim, ona je trenutnim sanacijskim planom stavljena u službu zajedničkih, općih poslova, a riječ je o jednoj od konstitutivnih djelatnosti te institucije koja Studentski centar čini specifičnim i u regionalnom

i europskom okruženju, gdje takvih modela vezanih uz studentsku kulturu nema. Po tome je Zagreb bio specifičan, jer to je njegova povijest, povijest njegova urbaniteta koja seže unatrag do kasnih 50-ih i 60-ih godina prošloga stoljeća. Dakle, kultura kao žarište studentskog života urbanog Zagreba je prebrisana i nekako je šaptom pala. Ne znam bih li to baš povezao s nekim desnim interesom za kulturu - prije s nekakvim općim urušavanjem ne samo kulturnih vrijednosti, nego općenito vrijednosti ove zemlje. Kroz rad na Dubrovačkim ljetnim igrama i kroz aktivno djelovanje u SC-u nekako sam sve više postao svjestan da smo, nažalost, došli u poziciju u kojoj moramo neke neupitne i osnovne vrijednosti kulture ponovno propitivati. To je strašno, zastrašujuće.

Express: Mnogo radite po Europi -

možete li napraviti grubu usporedbu s hrvatskom kazališnom i/ili širom umjetničkom scenom? S obzirom na jednoobraznost našeg društva koje misli da je multikulturalnost sinonim za turizam, a gay metafora za nečastivog, gdje se nalazimo?

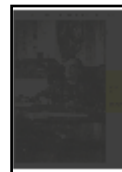
Pokušat ću ne odgovoriti jednostavno - da je vani sve puno bolje i 15 godina ispred, ali jest. S jedne strane, ono što se dogodilo u Studentskom centru u zapadnoj Europi bi bilo jednostavno nemoguće naprosto zato što su tamo produkcijski modeli proizvodnje i distribucije kulture, zaštite vrijednosti kulture i promicanja kulturnih vrijednosti, uspostavljeni još u 1980-ima, već toliko čvrsti da su, bez obzira na ideološko opredjeljenje političkog vodstva neke države, neupitni, dok kod nas oni naprosto nikad nisu ni zaživje-

Kultura kao žarište studentskog života urbanog Zagreba šaptom je pala

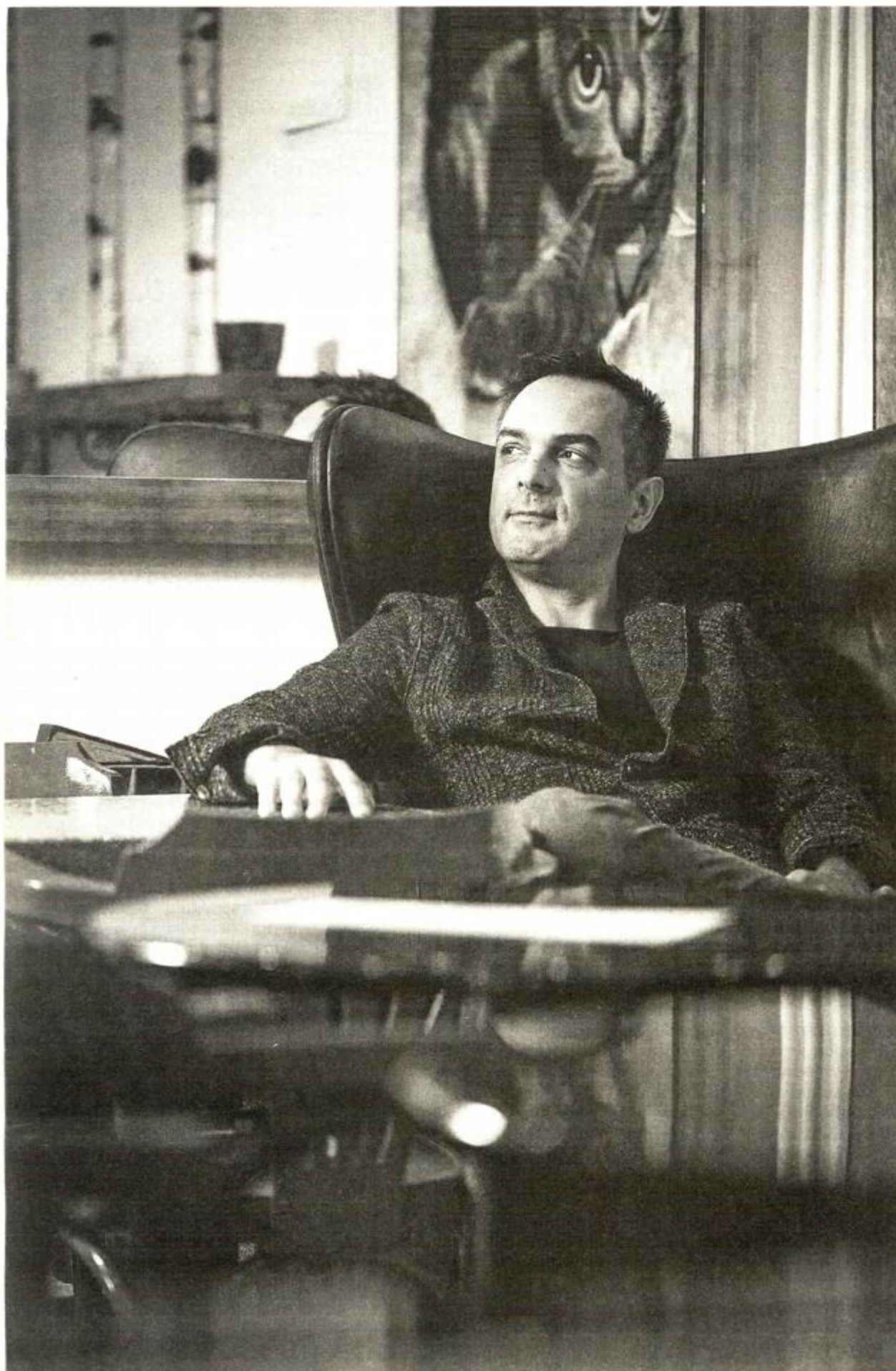
Smatram da, osim stvarno iznimno talentiranih glumaca ili umjetnika, nitko ne bi trebao odmah nakon diplome ući u ansambl. Biti na cesti dvije-tri godine jako je dobro za kosti, kožu i mišiće nekoga glumca

li. S druge strane, urušavanje kulture u zapadnoeuropskim zemljama usko je povezano sa slabljenjem utjecaja institucija u kulturi, koje su dakle 1980-ih transformirane ili rašivene, dok kod nas još postoji nasljeđe komunizma i srednjoeuropske kulture koju je poslije komunizam oblikovao. U zapadnoj Njemačkoj nećete naći u svakom gradu nekoliko teataru koji imaju ansamble na plaći, ali iako sam prije samo nekoliko godina tvrdio da bi tako trebalo biti i kod nas, sad se sve više pitam je li to doista tako jer, na kraju, te institucije zapravo ostaju jedini bastioni neke - bilo kakve - proizvodnje, bastioni obrane kulture. Da njih nema, mislim da bismo se naprosto u kulturnom smislu utopili i nestali.

Nastavak na sljedećoj stranici

edatelj Saša Božić o kaosu u Studentskom centru, novim projektima, karijeri...

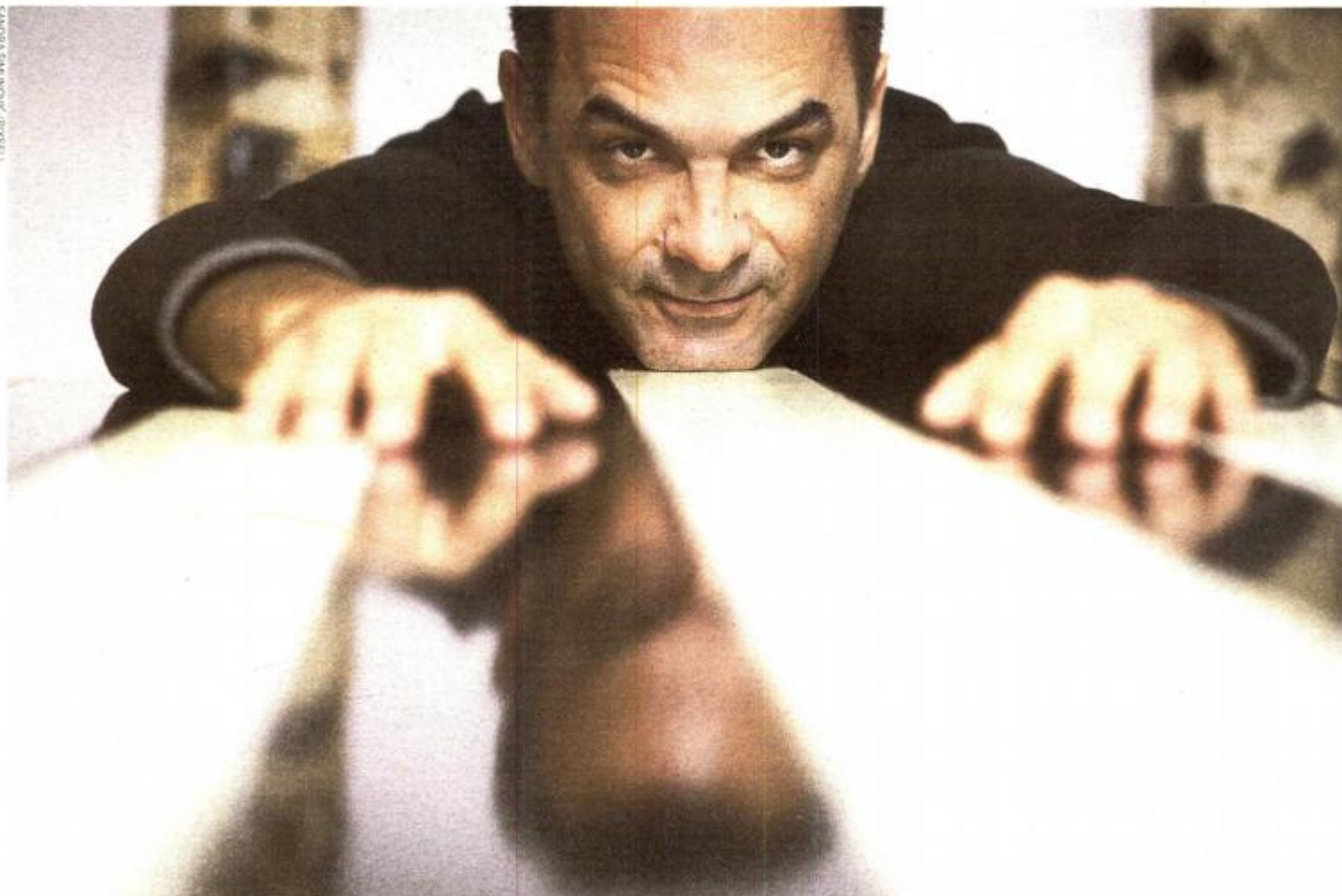
STANISLAV VESELY

'Posljednja generacija koja još nešto negdje malo i radi je moja generacija, a ja nisam mladi umjetnik – diplomirao sam na Akademiji prije 12 godina!'

petak, 12. listopada 2018. | Magazin | EXPRESS 71

INTERVJU Hoćemo li imati samo okamine i muzeje u centru grada? Naravno, možemo uvijek oti

Express: U posljednje vrijeme politika u kazalište ulazi i u obliku predstava sa sve snažnijim političkim porukama, no je li uopće moguće, dokle god je kultura većim dijelom financirana iz državnog proračuna, izbjeći scenarij po kojemu kazališne repertoare biraju, recimo, gradonačelnici... Nije li ipak potpuna nezavisnost uvjetovana i kazalištem koje bi bilo u cijelosti na tržištu?

Kultura mora biti na proračunu. Komercijalno zabavljaštvo nije kultura! Počinjem sve više vjerovati da stvarno moramo krenuti 'od dna', od ponovnog branjenja osnovnih kulturnih vrijednosti na način implementiranja kulture u edukacijski proces i rad s najmladima. S te strane moram priznati da, koliko god oni financijski bili vrlo sitno dotirani i tek na začetku, projekti razvoja publike koje je prošle godine pokrenulo Ministarstvo kulture imaju nekog smisla ako se toga uhvatimo svi mi kao kulturna zajednica. Jedino u što mogu vjerovati je odgoj novih generacija, u to da oni nađu neke nove modele koji mogu proizvesti svijest o važnosti i moći kulture, i za građansku participaciju i za kvalitetniji život. Inače smo osuđeni na propast.

Express: Čini se ipak da je institucionalizacija dovedena do krajnje konzekvence pa više ništa nije vjerodostojno mjerilo merituma, ni imenovanja kazališnih ravnatelja, ni odabir članova ansambla, kao ni odluke raznih vijeća koja odlučuju o raspodjeli sredstava u kulturi. Nije li situacija koja je donekadno, tijekom bivše vlade i ministara, izgledala 'samo' kaotično sad postala gotovo opasna? Što to znači za mlade umjetnike?

Jako mi je teško odgovoriti na to pitanje. Činjenica je da ne postoji nacionalna strategija razvoja kulture. Ona jest usvojena kao dokument, ali nije jasna ni ljudima koji je provode, a kamoli nama, korisnicima. Uzmimo samo Zagreb: koja je to strategija razvoja kulture grada Zagreba? Jesu li je svjesni ne gradonačelnik i njegovi administratori provedbe kulture, nego vi, ja, umjetnici i novinari koji sudjeluju u tome modelu? Gradski ured za kulturu i njegovi vijećnici koji procjenjuju radove nemaju nikakve kriterije. Ti kriteriji moraju biti jasni, napisani i poznati javnosti. Međutim, kako ne postoje nikakvi kriteriji, tako oni nisu ni dio nekog modela koji bi bio dio

nekakve strategije, a to omogućuje ili a) kaos ili b) biranje po principu osobnih ukusa. A dok ne postoji strategija koja utvrđuje važnosti djelovanja kulture, koja bi samim time proizvodila nekakve kriterije, mi ne možemo raditi zapravo ništa. Uzmite, na primjer, kazališnu režiju. Posljednja generacija koja još nešto negdje malo i radi je moja generacija, a ja nisam mladi umjetnik - diplomirao sam na Akademiji prije 12 godina! Zar je moguće da u 12 godina nije izašla ni jedna jedina generacija kazališnih redatelja? Što je s izvrsnim mladim kazališnim glumcima koji svake godine izlaze iz te i drugih škola te koji uopće ne mogu dobiti zaposlenje? Što je s dramaturzima? Mi i dalje govorimo o dramskim piscima, kao što su Ivana Sajko i Ivan Vidić. Pa oni su stariji od mene! Gdje su te nove generacije? Kako je moguće da nikoga ne zanima da ih predstavi? Upravo je to pokazatelj kolika je bila neizmjenjiva važnost kulture promjene Studentskoga centra. Takvih stvari u Berlinu ima sto, a mi smo imali jednu koju smo sad dotukli. Mi ne možemo sad naći neki drugi duhovni prostor! Pola nezavisne scene grada Zagreba radi u &T&D-u. Osim

ekamo, u Berlin ili na kraj grada – suvremeni umjetnici su nomadi. Ali time Zagreb gubi nešto bitno.

'velike žute kuće' i dramskog kazališta Gavelle, u centru grada postoji i taj jedan prostor za nezavisnu kulturu koji širi nekakve vrijednosti suvremenog propitivanja stvarnosti. Ako se to izgubi, na što će sličiti Zagreb? Hoćemo li imati samo okamine i muzeje u centru grada? Naravno, možemo uvijek otići negdje, u Berlin ili na kraj grada - suvremeni umjetnici su nomadi. Ali time Zagreb gubi nešto jako bitno. Nije mi jasno kako nositelji odgovornosti - prvenstveno ministrica znanosti i obrazovanja koja upravlja sanacijom - nisu toga svjesni.

Express: Ali ministrica kulture je najavila pomoć?

Ministrica kulture jest najavila pomoć, ali nad njom je ministrica znanosti koja je odgovorna za sanaciju. Sluša li ministrica znanosti ministricu kulture? Govori li ministrica kulture konkretna rješenja? Ta je situacija već izgubljena. Ministrica znanosti nema što razmišljati - ona treba stopirati trenutnu katastrofu, dakle promptno. Sve ostalo je izmišljanje tople vode. Umjetnost je vrlo krhka djelatnost - nešto što se gradi godinama, u roku od pet sekundi može nestati, biti nepovratno izgubljeno.

Express: Čitavo vrijeme govorimo o nezavisnoj sceni, no i sami kažete da ste dijelom ušli u institucije kroz Dubrovačke ljetne igre, pa i kroz rad na zagrebačkoj Akademiji dramskih umjetnosti, protiv čije ste se zastarjelosti nekad bunili. Kako danas gledate na taj fakultet? Je li u stanju odgovoriti na izazove današnjice stvaranjem kazališnih umjetnika koji bi znali i mogli strateški repozicionirati ulogu teatra u kulturnoj osobnoj karti naroda? Koliko nam je to danas potrebno?

Ta famozna pobuna koju spominjete bila je pobuna studenata režije, a o funkcioniranju studija režije ne bih govorio jer ne znam kako sad funkcionira - ja predajem na Odsjeku glume. Ali o njemu dovoljno govore imena koja izlaze s te škole. Čini mi se da se otkad sam 2006. godine diplomirao mnogo toga na Akademiji promijenilo - došli su neki mladi ljudi i mislim da se Akademija mijenja, da je u procesu pronalazjenja svoje uloge, a da njezina vrijednost postaje sve veća u aktualnim okolnostima gušenja drugih subjekata. Ali Akademija nikako ne smije postati ni nekakvo zaklonište, ona i dalje mora biti širitelj znanja. Koliko to znanje može odgovoriti suvremenim izazovima kazališta ovisi od odsjeka do odsjeka, od profesora do profesora. E sad, kako omogućiti mladim ljudima da osvoje institucije, promijene ih, subvertiraju? S jedne strane, zagrebačka kazališta jako su se zatvorila prema mladima, a s druge

Upravo je postavio 'Bolji život' u Teatru &TD (desno dolje) i 'Gulliver' (lijevo dolje) u Gradskom kazalištu Zrptica

strane, smatram da, osim stvarno iznimno talentiranih glumaca ili umjetnika, nitko ne bi trebao odmah nakon diplome ući u ansambl. Biti na cesti dvije-tri godine jako je dobro za kosti, kožu i mišiće nekoga glumca.

Express: U novoj predstavi 'Bolji život' upravo premijerno izvedenoj u Teatru &TD nastavljate se baviti odnosom izvođača i gledatelja. Težite ispunjenju nasuprot razočaranju, koje želite staviti u funkciju političke snage. Kako zamišljate tu političku snagu?

Intrigirala me ideja boljeg života, činjenica da neprestano maštamo o nekom drugačijem, boljem životu, i to koliko se ta naša maštanja, koja se svode na fikcionalizaciju, na regresivni moment fantazma bez realizacije - pri čemu nikad nismo kao ljudi posve prisutni ovdje i sad - može upotrijebiti kao politička snaga. Tu je kazalište jako bitno, jer pogledate li povijest kazališta 20. stoljeća, vidjet ćete da ono neprestano obećava ili revoluciju, ili utopiju, ili u 1960-ima hipijevski raj, ili pak propituje neku građansku odgovornost, pa i uspon novog političkog kazališta zadnjih 5-6 godina - dakle, kazalište neprestano obećava nekakvu višu realnost ili bolji život. S jedne strane, zanimalo me koja je uloga maštanja o boljem životu u našoj svakodnevnicu, o čemu mi to zapravo maštamo i kako mi to zamišljamo neki drugi i bolji život, a

onda me zanimala i odgovornost kazališta, dakle na koji način kazalište može odgovoriti tome zahtjevu i/ili ponuditi bolji život, ili reći gdje se u padu možemo svi zajedno naći.

Express: Kažete da je to predstava koja stvara distopiju zajedništva. Kakvu vrstu zajedništva danas živimo i je li uopće moguće govoriti o zajedništvu u današnjem sve razjedinjenijem i rascjepnijem svijetu?

Ja stvarno naivno vjerujem da se u kazalištu vježbamo zajedništvu. Za mene osobno najveća moć kazališta danas nije toliko u izricanju političkih parola sa scene, nego upravo u tom vježbanju zajedničkih odluka i odgovornosti. I kad jedna institucija, poput Kulture SC-a, može nestati, a zajednica i dalje živi, onda mi se nameće pitanje djelovanja u zajednici. A stravična je činjenica da ne postoji ni jedna jedina kulturna institucija u državi koja se istinski bavi kazalištem za mlade. Na razini kulturne strategije kazalište za mlade uopće ne postoji, a to je upravo onaj prijelomni trenutak kad ćete se zaljubiti u kazalište, jer se onda zaljubljujete - u punk ili rave, u narodnjake ili teatar. Ako toga uopće nema i jedino se servira neko mrtvačko i dosadno kazalište, onda me ni ne čudi sve veći broj mladih koji doživljavaju odlazak u kazalište kao neku obavezu i dosadu, jer im se zapravo u kazalištu ništa ni ne nudi.